

Το Ανατολικό ζήτημα

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

«Ανατολικό ζήτημα» αποκαλείται το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων για την τύχη των χριστιανών υπηκόων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας αλλά και το μέλημά τους να φύγουν οι Τούρκοι από την Ευρώπη. Με αυτή την έννοια, το «ανατολικό ζήτημα» είναι στην ουσία το «βαλκανικό ζήτημα». Το πρώτο βήμα για την οικοδόμηση του προβλήματος ήταν η συνθήκη του Κάρλοβιτς (1699), όχι μόνον επειδή έδωσε στους Ευρωπαίους το δικαίωμα της «διαμεσολάβησης» σε καιρό πολέμου, αλλά και διότι περιελάμβανε τον όρο της απαλλαγής των χριστιανών υπηκόων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας από κάθε φορολογία που βάραινε μόνον αυτούς.

Ήταν η πρώτη συνθήκη που μεριμνούσε για υπόδουλους των Οθωμανών. Η δεύτερη και κυριότερη ήταν η συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, που κατέστησε τη Ρωσία προστάτη των χριστιανών υπηκόων της Τουρκίας. Γι' αυτό, η τυπική αρχή του «ανατολικού ζητήματος» τοποθετείται στη χρονιά αυτή. Βέβαια, στα επόμενα 150 χρόνια, οι υπόδουλοι λαοί ανέλαβαν να λύσουν μόνοι τους το πρόβλημα και να διώξουν τους Τούρκους από σχεδόν ολόκληρη τη Βαλκανική χερσόνησο.

Ένας σημαντικός τομέας οικονομικής δραστηριότητας, όμως, είχε περάσει σε

ελληνικά χέρια: Το εμπόριο. Ολόκληρη η εμπορική κίνηση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας βρισκόταν σε χέρια είτε αλλοδαπών είτε Ελλήνων, ενώ, από τον ΙΗ' αιώνα, άρχισε να αναπτύσσεται και το ελληνικό εμπορικό ναυτικό, εξοπλισμένο να αντιμετωπίζει τους πειρατές και με την άνεση κινήσεων, που του έδινε η κάθε φορά σημαία ελεύθερης ναυσιπλοΐας.

Έτσι, πλάι στα στρατιωτικά σώματα των αρματολών και κλεφτών, οι Έλληνες έχτιζαν χωρίς να το ξέρουν και το πολεμικό τους ναυτικό.

Στα τέλη του αιώνα, η γαλλική επανάσταση και ο ναυτικός αποκλεισμός της Γαλλίας έδωσαν στους Έλληνες ναυτικούς τη δυνατότητα καθημερινής άσκησης στους ελιγμούς σε συνθήκες ναυμαχίας, καθώς η διάσπαση των γραμμών του αγγλικού στόλου τους προσπόριζε πλούτη και τον σεβασμό των Γάλλων. Ο κατοπινός ναύαρχος, Ανδρέας Μιαούλης, στα ανοιχτά της Μασσαλίας πήρε τα μαθήματα, που θα του επέτρεπαν να διασπά τις τουρκοαιγυπτιακές γραμμές και να τροφοδοτεί το πολιορκημένο Μεσολόγγι. Μεγάλη ανάπτυξη γνώρισαν οι εμπορικοί στόλοι κυρίως τριών νησιών του Αιγαίου, της Ύδρας, των Σπετσών και των Ψαρών. Ο μεγάλος αριθμός πλοίων που συγκέντρωσαν αυτά τα νησιά και τα εξασκημένα σε συνθήκες μάχης πληρώματά τους, καθώς και ο πλούτος που συγκεντρώθηκε από το εμπόριο θα αποτελέσουν ουσιαστικούς παράγοντες επιτυχίας της Επανάστασης του 1821. Έτσι, με την ανοχή των Τούρκων και υπό την προστασία της Ρωσίας συντελέστηκε η ραγδαία ανάπτυξη του εμπορικού ναυτικού του υπόδουλου Ελληνισμού, το οποίο ήταν έτοιμο να μετατραπεί σε δεδομένη περίπτωση σε πολεμικό. Επιπλέον, το μεταναστευτικό ρεύμα που ευνοήθηκε μετά την υπογραφή της συνθήκης συντέλεσε στην εγκατάσταση χιλιάδων Ελλήνων, εμπόρων, κληρικών, διανοουμένων στη νότια Ρωσία (σημερινή Ουκρανία). Εκεί, οργανώθηκαν σε κοινότητες που ευημερούσαν και προωθούσαν ακόμα περισσότερο τις ελληνορωσικές σχέσεις.

Η ταυτόχρονη άνοδος της Ρωσίας πρόσφερε στους Έλληνες έναν ακόμα χώρο ανάπτυξης των δραστηριοτήτων τους.